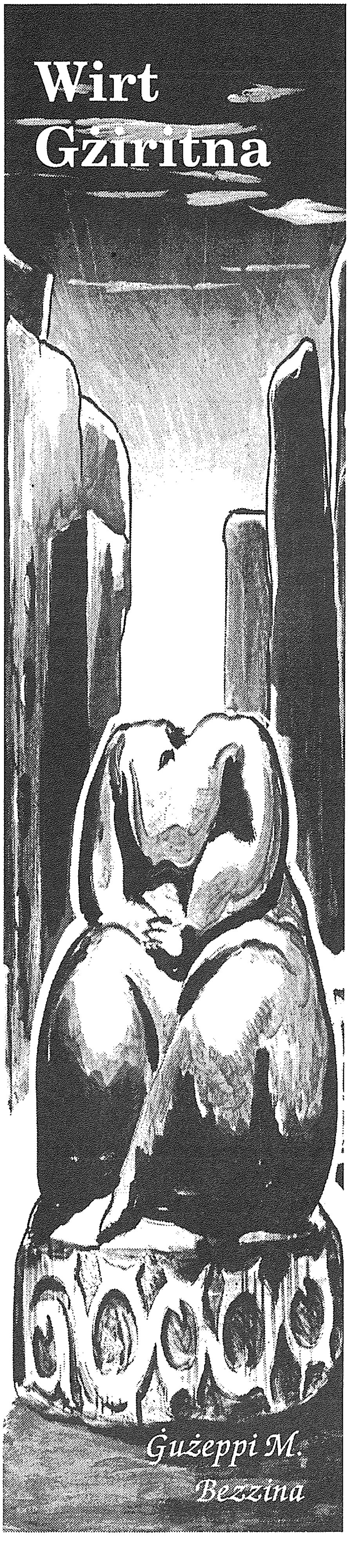

IR-RUMANI

Storja ta' Ruma.

Bħalma għamilt qabel, mal-miġja ta' ħakkiema ġodda fuq il-Gżejjer Maltin, tajt ħarsa fuq fuq lejn l-oriġini tagħhom. Hekk ukoll ser nipprova nagħmel dwar ir-Rumani.

Jingħad li Ruma ġiet imwaqqfa fis-sena 753q.K. minn kolonisti Latini minn Alba Longa, belt fil-qrib mill-Latium antika. Il-leġġenda tgħid li wara li Aeneas ġie mkeċċi minn beltu Troja, u l-istess belt ġiet miknusa mill-Griegi, huwa waqqaf "Troja" ġdida fl-Italja bl-isem ta' Alba Longa. Ħafna snin wara, ir-Re Numitor, dixxendent ta' Aeneas ġie mġiegħel minn ħuh Amulius, li kien ta' qalb xierfa, biex iħalli t-tron u jitlaq mill-belt. Meta t-tifla ta' Numitor, Rea Silvia, li kienet verġni kkonsagrata lil alla Vesta, welldet tewmin bl-ismijiet ta' Romulus u Remus, Amulius beda jibża' li 'l quddiem dawn setgħu jisirqulu t-tron. Għalhekk ta' qalb ħażina li kien, amar li t-tewmin jiġu mgħarrqa fix-xmara Tevere. Iżda l-ħsieb tiegħu ma rnexxiex għax b'xorti tajba, is-subien ġew salvati minn dan l-att krudil. Il-leġġenda tkompli li t-tewmin ġew mtella' minn lupa billi sqiethom il-ħalib tagħha, u fil-post li fih ġew salvati twaqqfet il-belt ta' Ruma. Imma r-rakkont ikompli li Romulus ħebb għal ħuh Remus fuq fettuqa u qatlu u hu sar l-ewwel re ta' Ruma.

Il-Monarkija

Wara Romulus (753 - 715q.K.) kien hemm sitt rejiet oħra li kienu:

Numa Pompilius (715 - 676 jew 672q.K) dan is-sultan kien introduċa ħafna użanzi reliġjużi.
Tullus Hostilius (673 - 641 q.K.) kien re gwerrier, ġab fix-xejn il-belt ta' Alba Longa u ġġieled mas-Sabini.
Ancus Marcius (641 - 616q.K.) jingħad li bena l-post ta' Ostia u ħakem taħt is-saltna tiegħu ħafna bliet Latini u ġiegħel lin-nies ta' dawn l-ibliet biex jgħixu fil-belt Rumana.
Lucius Tarquinius Priscus (616 - 578q.K.) baqa' magħruf għall-ħidma militari tiegħu kontra bliet fil-qrib u għat-twaqqif ta' bini pubbliku.
Servius Tullius (578 - 534q.K.) jibqa' mfakkar għall-kostituzzjoni ġdida li kien għamel u għat-tkabbir tal-ħitan li kienu jdawru l-belt ta'Ruma.
Lucius Tarquinius Superbus (534 - 510q.K.) kien re tirann u mkabbar bih innifsu u għalhekk il-poplu Ruman keċċieh u minflok il-monarkija waqqaf repubblika.

Ir-Repubblika

Tqassim ta' tmexxija.

Ir-Repubblika Rumana ma kenitx imħollija f'idejn persuna waħda imma kienu jieħdu ħsieb it-tmexxija grupp ta' persuni msejħa senaturi, li kienu jiltaqgħu flimkien fis-Senatus. Kull sena ċittadini Rumani kienu jivvutaw biex jagħżlu ċertu numru ta' senaturi biex iservu ta' uffiċċjali tal-gvern. Is-senaturi kollha kienu magħżula minn familji sinjuri rumani. Il-maġġoranza taċ-ċittadini kienu jgħixu sempliċi u f'ċertu faqar u kienu jħossuhom mhux rappreżentati tajjeb minn dawn is-senaturi.

Minn fost is-senaturi kienu jiġu eletti żewġ Consules kull sena. Dawn kienu jkunu l-aktar żewġ uffiċċjali anzjani fil-gvern u kienu jmexxu fuq il-pariri tas-Senatus. Biex ħadd minn dawn it-tnejn ma

jgħaddilu minn moħħu li jsir tirann, kull Consul seta' juża' l-veto (iwaqqaf milli ssir xi ħaġa) tiegħu fuq l-ieħor. Hekk, it-tnejn li huma riedu jaqblu fuq id-deċiżjonijiet li riedu jittieħdu. Fi żmien ta' għawġ għar-Reppublika, is-Senatus seta' jeleġġi dittatur, li kien ikollu s-saħħa assoluta.

Il-Praetor kien jiġi wara l-Consul f'dik li hija setgħa. Tmien Praetores kienu jiġu eletti biex imexxu s-sistema legali ta' Ruma. Meta kienu jiżdiedu xi provinċji 'l barra mit-territorju ta' Ruma, il-gvernatur provinċjali kien iservi flok il-Praetor. Il-Quaestor u l-Procurator kienu żewġ uffiċċjali nkarigati mill-finanzi. Dawn ġeneralment kienu jiġbru t-taxxi biex tkun tista' titħallas l-armata. Kien hemm ukoll il-post ta' Aedilis. Xogħol dawn l-Aediles, li kienu erbgħa, kien li jieħdu ħsieb it-twaqqif ta' bini pubbliku, is-sistema tad-drenaġġ, toroq u traffiku kif ukoll riedu jipprovdu swieq għall-kummerċ. Dawn l-uffiċċjali kienu responsabbli mill-logħob publiku u għalhekk kienu popolari ħafna man-nies.

Ma' dawn il-karigi kien hemm wkoll l-uffiċċjali reliġjużi, il-Flemens, li kienu nkarigati mill-qima lill-allat tal-istat u jieħdu ħsieb li jsiru s-sagrifiċċji kif ukoll il-festi tagħhom f'waqthom. Il-Pontifex maximus kien l-ogħla kariga ta' dawn l-uffiċċjali li aktar tard kienet miżmuma mill-imperatur.

Gaius Jullius Caesar

Fi żmien li Ruma kienet Repubblika numru ta' ġenerali kellhom setgħa kbira ħafna. Wieħed minn dawn kien Ġulju Ċesare. Fis-sena 59 q.K. wara li seva f'diversi pożizzjonijiet tal-gvern ruman, ġie elett consul. Bl-armata li kellu rnexxielu jirbaħ territorji kbar f'isem Ruma, tant li s-setgħa u l-fama li beda jibni madwaru bdiet tħasseb bi sħiħ lis-senaturi. Minnħabba dan ordnawlu biex jitlaq l-armata. Iżda huwa m'obdiex din l-ordni, anzi għall-kuntrarju, bis-saħħa li kellu nvada l-belt ta' Ruma u ħakimha taħt idejh b'setgħa ta' dittatur.

l-Imperu Ruman

Wara l-mewt ta' Ġulju Ċesare, li kien assassinat minn nobbli repubblikani fil-15 ta' Marzu tas-sena 44 q.K., Ċiċerun ipprova jerġa' jwaqqaf fuq saqgħajha l-kostituzzjoni repubblikana, imma kien kollu ta' xejn, u wara li nibtu bosta gwerer ċivili l-ħakma waqgħet fuq l-aħħar żewġ ġellieda, il-konslu Mark Antonju u Octavjanu. Dan ta' l-aħħar kien it-tifel adottat ta' Ġulju Ċesare. Kif kien mistenni nibtu konflitti bejn iż-żewġ mexxejja li wasslu għal gwerra bejniethom. Fis-sena 31 q.K., wara battalja qalila fuq il-baħar f'Actium, Octavjanu ħareġ rebbieħ u allura sar l-uniku mexxej ta' Ruma.

Octavjanu ħa l-isem ta' Augustus, li jfisser "majestuż". Wara daqstant taqbid u nċertezzi fil-gwerer ċivili, il-poplu Ruman kien imxennaq għal ftit paċi u mexxej b'saħħtu. Augustus qagħad attent ħafna li jħalli l-ideja tar-Republika ħajja u sejjaħ lilu nnifsu sempliċiment bħala "l-ewwel ċittadin", wieħed mill-poplu. Imma fil-fatt kien l-ewwel imperatur — ir-Repubblika mietet u ndifnet u fl-istorja Rumana deher il-bidu ta' Imperu li kellu jkompli jsaħħaħ il-qawwa tal-belt ta' Ruma. Augustus iddikjara żmien ta' paċi fuq id-dinja Rumana.

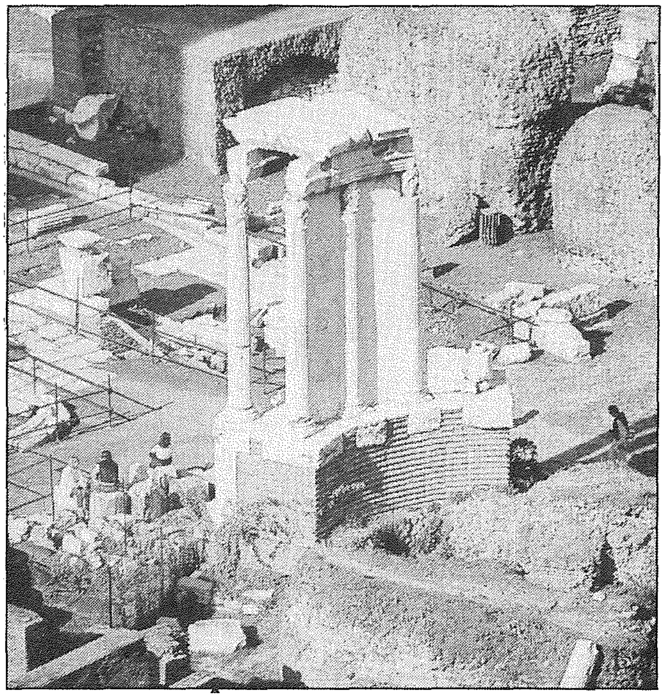

Wara l-mewt ta' Augustus, Ruma kompliet tkun immexxija mill-imperaturi għal sekli sħaħ. Imma bħalma jiġri dejjem, għax l-istorja tirripeti ruħha, mhux l-imperaturi kollha mexxew bid-dehen u l-għaqal lil dan l-imperu. Uħud minnhom saħansitra kienu morda bil-ġenn, oħrajn kienu korrotti għall-aħħar. Fil-bidu kienu bdew jinħolqu dinastiji, fejn imperatur kien ikollu s-suċċessur membru tal-familja tiegħu. Aktar tard l-armata bdiet tinfluwenza min jilħaq l-ogħla kariga billi tiddikjara bħala imperatur lil xi ġeneral li kien ikollu suċċess fil-karriera tiegħu. Fit-tieni seklu wara Kristu bdew jilħqu imperaturi sa anke mill-provinċji.